

ERK

Sisu:

- M. Hermann: Laulupidu pole meil mitte ainult laulu pidu.
J. Viigant: Meie ilukirjanduse maailmasuhtumisest ja
ühiskondlik-eetilisist ülesandeist.
O. Loorits: Meie usund ja ühiskond, kristlus ja baltlus, juhid ja mass.
J. Aul: Poliitiline antropoloogia.
J. Maide: II ülemaailmse Välis-Eesti kongressi puhul.
Ed. Sahkenberg: Mida tahab rahvas?

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

ERK

ULD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI.

Vastutav ja peatoimetaja mag. geogr. *Edg. Kant*. Toimetuse liikmed: dotsent dr. jur. *E. Ein*, õigusteadlane *V. Nõges*, majandusteadlane *Ed. Poom*, õigusteadlane *Ed. Sahkenberg*, keeleteadlane *Ed. Roos*, majandusteadlane *Leo Sepp*, ajakirjanik-toimetaja *H. Tammer*. Väljaandja: *Eesti Rahvuslaste Klubi*.

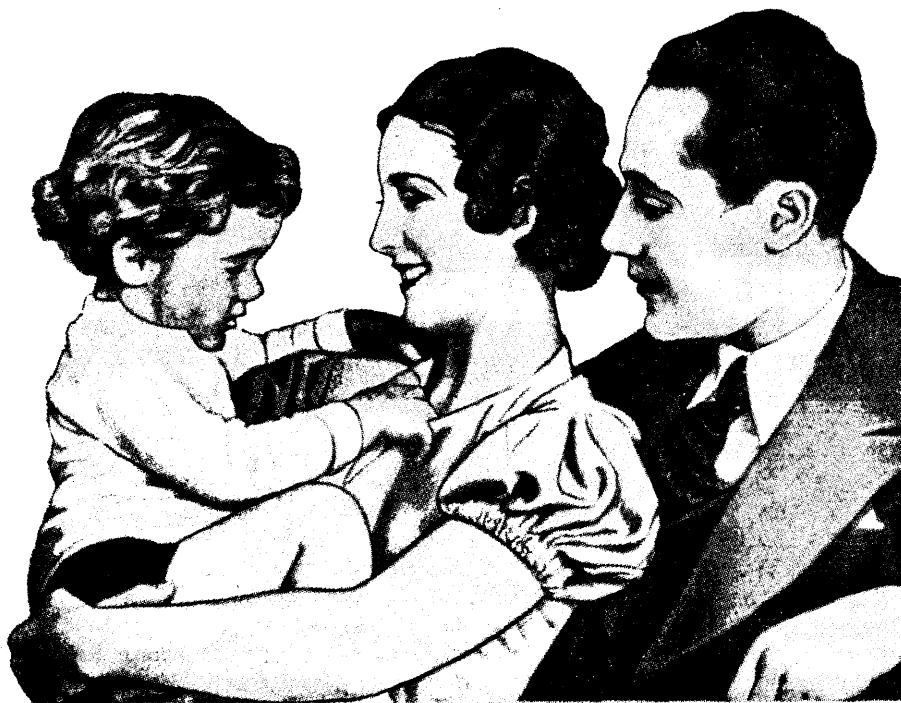
Kaastööd on lubanud: majandusteadlane *T. Enders*, riigikohtunik *T. Grünthal*, mag. phil. *R. Indreko*, majandusteadlane *J. Jaanusson*, ajakirjanik-toimetaja *E. Jalak*, mag. jur. *N. Kaasik* (Genf), loodusteadlane *H. Kauri*, põllumajandusteadlane *P. Kind*, dir. *K. Kornel*, eradotsent dr. ès. sc. *J. Kranig*, major *K. Krikmann*, Ülikooli rektor prof. *J. Kõpp*, majandusteadlane *J. Kütt*, ajakirjanik-peatoimetaja *Ed. Laaman*, koolinõunik *J. Lang*, dr. jur. *L. Leesment*, vitéz *B. Losonczy* (Ungarist), maadeteadlane *J. Maide*, kasvatusteadlane mag. phil. *M. Meiusi*, riigiteadlane *Georg Meri* (Pariis), professor *H. Moora*, ajakirjanik-toimetaja *M. Nurk*, dir. *R. Olbrei*, mag. geol. *K. Orviku*, kunstiajaloolane *R. Paris*, õigusteadlane adv. *A. Peet*, mag. phil. *A. Perandi*, kirjanik *E. Peterson*, õigusteadlane adv. *K. Peterson*, reserv-admiral *J. Pitka*, õigusteadlane *H. Pullerits*, haridusinstruktor *G. Puu*, koolidirektor *J. Roos*, mag. phil. *G. Rünk*, õigusteadlane-sündik *K. Selter*, dotsent dr. phil. *H. Sepp*, õigusteadlane adv. *A. Susi*, kirjanik *A. H. Tammsaare*, kindralmajor *A. Tõnisson*, Ülikooli prorektor prof. *J. Uluots*, kunstiajaloolane *Alfr. Vaga*, õpetaja *A. Vaigla*, dotsent dr. phil. *J. Vasar*, *J. Viigant*, major *P. Villemi*, peatoimetaja mag. *Y. Vuorjoki* (Soomest) j. t.

Ajakiri „ERK“ käsitleb poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi küsimusi rahvuslikult platvormilt.

„ERK“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind aastas Kr. 2.—, poolaastas Kr. 1.20, üksiknumbrid à 25 senti. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised riigis. Toimetuse aadress on TARTU, MAARJAMÕISA 48—1. Talituse aadress: TARTU, POSTKAST 140.

„ERK“ nr. 8 ilmub oktoobris.

Rõõm, muretus ja hüveolu valitseb selles perekonnas, kus on toeks ja kaitseks kindlustusselts „EESTI“ elukindlustuspoliis!

Elukindlustuse alal madalaid preemiaid, rikkalikku valikut kindlustusviisidest; soodsaid kindlustustingimusi ja soodustusi kindlustatute tervise huvides tasuta perioodilise arstilise ülevaatusega

pakub

Kindlustusselts „EESTI“ (asut. 1907. a.).

Kodumaa suurim ühistegeline kindlustusettevõte.

Valitsus: Tartus, Suurturg 8.

Ilmus trükist:

EESTI AJALOO ATLAS

Eesti Kirjanduse Seltsi Ajaloo-toimkonna ülesandel koostanud Jaan Jensen.

Hind 2 kr. 50 senti kõites.

Sisaldab järgmised värvilised kaardid (1—7 värvi): Esiajaloo kaardid 6. aastatuhandest enne Kristust kuni a. 1225 peale Kristust; Eestlased ja nende naabrid 13. sajandi alul; Põhja-Eesti Taani valduses kuni a. 1346; Vana-Liivimaa orduaja lõpul kuni a. 1561; Vana-Liivimaa jagunemine peale ordu langust a. 1562; Eesti Poola, Rootsi ja Taani valduses a. 1600; Eesti Rootsi valduses a. 1700; Liivimaa mandriosa administratiivne jaotus a. 1686; Eesti Vene valduses 1713—1722, 1722—1783, 1783—1796; Eesti 19. ja 20. sajandil kuni a. 1917; Eesti vabariik. Tekstid kaartide juurde.

Atlas kujutab Eesti ajaloolist teed hallidest aegadest kuni tänapäevani. Tarvilik igale eestlasele, eriti aga õppetöö juures.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, Suurturg 12.

ÜLD-MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

NR. 7

J U U L I 1 9 3 3

1. AK.

LAULUPIDU POLE MEIL MITTE AINULT LAULU PIDU.

Laulukoorid on olnud meie seltskondliku koondumise algrakukesteks — esimesed eestlaste organiseeritud ilmega kooskäimised olid köstrite ja koolmeistrite ümber tekkinud lauljate koondised. Hiljem hakkasid tulema põllumeeste seltsid, laulu-mängu seltsid, Aleksandri-kooli komiteed...

Laulukoorid muutsid siis oma teerajaja osa neile järgnenud organisatsioonide ümardaja osaks. Kõigil tollaegseil kokkutulemistel — koosolekutel, pidudel, basaaridel oli lauljaskond ustavalt ühiskonna teenistuses. Kui palju on kogutud kapitale, algatatud ettevõtteid ja püstitatud seltsimaju üle maa kontsertide tuludest, laulukooride rakendusliku tegevuse tulemusel.

Kõige ilusam teene on aga meie laulul ja lauljaskonnal olnud rahvusliku mõtte tõusus ja arenemises. Et suured laulupidustused, eeskätt ülemaalised laulupeod on meil olnud otse rahvusliku ajaloo tegureiks, sellest jutustame neil päevil uhkusega oma välismaa külalistele.

Kuid asjaolu, et meie muusika, meie laul pole hoolinud omaette oma kitsa ala suveräniteedist, vaid on andumusega ja ennastohverdavalt rakendunud enesest väljaspoolsete ja laiempapiiriliste mõtete teenistusse, kohtadel igasuguseid seltskondlikke korraldusi ja ülemaaliselt rahvuslikku aadet teenides, see ei ole olnud talle kahjuks. Ainult selle tõttu on eesti laul kerkinud oma praeguse tähenduseni, arenenud oma laiuseni ja sügavuseni, mida ei ole teistel maadel. Teisel juhul oleksid meie laulukoorid olnud

ainult muusikast, ühest teatavast, mitte väga laiaast alast huvitatute vaiksiks eriharrastusteks. Nüüd aga omandas laulukooride tegevusest osavõtt otse rahvusliku teo väärtuse. Ja ainult selle tõttu on lauljate liikumine olnud võimne omandama praegu juba traditsiooniliseks saanud ulatust.

Laulupidudele ei koondunud tegelaste ega kuulajate tuhanded kindlasti mitte laulu, esteetilise kuulmiselamuse pärast, vaid selle aate nimel, mille teenistusse laul oli rakendunud ja mille manifesteerimine — avaldamine ja levitamine, laulu kaudu osutus ainsaks võimaluseks.

Seepärast on seletatavad ainult meie rahvuse ja muusikaajaloo vähese või vastustundetu tundmisega need juhud, kui laulupidusid püütakse üleolevalt „kunst kunsti pärast“ helitõugudesse transponeerida.

Muidugi, laulupidudest osavõtu traditsioon on meil juba olemas, hea organiseerimise juures võib kergesti kokku tõmmata kümneid tuhandeid lauljaid ja kümnekord enam kuulajaid. Kuid laulupeo moraalne tagajärg, psüühiline tulemus ja efekt, elamuste kujunemine kõigil neil sadadel tuhandeil oleneb ainult sellest, kui võrd on vallutada suutvat aadet laulupeo korraldustes ja sisus. Kui on kavas ja antakse juhtivate tegelaste poolt sellele lauljate massile aade, mis on ühine kõigile; kui laululaval seisjad kõik, ea, arenemise ja ühiskondliku seisu intervallidest hoolimata, saavad süütuda, soojaks minna ühest mõttest, massisugestiooni mõjul selles veel tõusta koguni hingelise pinge tipuni — siis ei ole see ainult kõlalaine, mis paiskub laululavalt, vaid see on kõrgepingeline hingeenergia, mis haarab „laulupeo üldkontserdi“ kuulajaskonda ja viib teda elamuseni. Siin omakorda kuulavate tuhandete hingeresonantsis kajastudes ja suurenedes võib laulupidu tõesti tõusta võimeni, mis mõjustab neidki, kes peoplatsil polnud — mõjustab kogu maad.

Praegu ei ole eesti rahval just kerge ajajärk. Tundub, et meil jõud on pudenenud üldeesmärkide suhtes laiali. On tarvis rahvusliku mõtte elustamist. Laulupidu on seega parajal ajal, just praegu oleks tema tulemusi meil tarvis. Tulemused mitte sel kujul, nagu räägitakse tavalisest ühendatud kooride kontserdist puhul, et osavõtjaid oli nii ja nii palju ja kavad koosnesid säärastest uudisasjadest ja sellistest vanadest paladest. Vaid laulupeo tulemusi suure rahvusliku puhanguna, hiiglalainena, mis veereb üle maa!

Jälle plagisevad laululava otsades lipud, tuhanded suud laulavad ühises kooris. Süütugu teis soojus, eesti naised ja mehed, läitke sealt lavalt tuli kogu oma kuulajaspere üle, väljaspoolegi peoplatsi.

Oma õnnistuse ainult võivad anda teile need, kes ei saa enam teiega kaasa lüüa, kes varemalt teiega ja teie vanematega koos tules on seisnud. Aastate vimm on juba peal ja järeltulevatele võimeterikkale põlvele tuleb anda teed. Saadan teile ette kordaminekuks oma sooja soovi ja pühin peoplatsil vargsi rõõmupisaraid, kui laulate ja pühitsete kümnendat eesti laulupidu, eesti rahvusliku arenemise järjekordset jõulainetust.

Miina Hermann.

MEIE ILUKIRJANDUSE MAAILMASUHTUMISEST JA ÜHISKONDLIK-EETILISIST ÜLESANDEIST.

Eesti ühiskonna emantsipeerumisel majanduslikult ja sotsiaalselt on ilukirjandus etendanud suurt ja silmapaistvat osa. Ilukirjandus on mõjustanud meie inimeste vaimu ja maailmasuhtumist. Ilukirjandus on aitanud kujundada meie noort ühiskondlikku elu. Tarvis vaid meenutada Kreutzwaldi „Kalevipoja“, Koidula isamaalaulude, Bornhöhe „Tasuja“ ja „Villu võitluste“ ning Saali ajalooliste romaanide osa meie rahvusliku vaimu kasvatamisel. Ei saa lasta silmist ka Suitsu „Elu tule“ kirgliku ja radikaalse isamaapaatose ühiskondlik-eetilist mõju sajandite vahetuse noorsoo hingeelu kujundamisel. Samuti on vaidlematult suur see mõju, mis avaldasid Vilde suured realistlikud romaanid: „Külmale maale“, „Mahtra sõda“, „Kui Anija mehed Tallinnas käisid“ — 1905. a. sündmustele ja tõekspidamistele.

„Noor-Eesti“ ja „Siuru“ rühmitiste kirjanduslikus toodangus jäi ühiskondlik-eetiline element tagaplaanile, kuna pearõhk koondati vormi kultiveerimisele ja üksikindi kitsale egotsentrilisele maailmale. *L'art pour l'art* oli siis hüüdsõnaks — ainsaks ja kõikvõimsaks. Tegelikult kujunes aga selle hüüdsõna teostamine „Siuru“ rühmitise juures ajavaimu pahede ja tolleaegse seltskonna haiglase elujänu hüpertroofiliseks kajastuseks.

Iseseisvuse saabudes ei suutnud meie kirjanikkond nõutava kiirusega kohaneda uue olundiga. Neile oli riiklik iseseisvus veel mõnda aega „asjaolude juhuslik kokkusattumine“ (vaata Tuglase ja G. E. L. omaaegne poleemika „Päevalehes“ 1921. aastal) ja iseseisvuse võitluse suurpingutused kajastusid imestamisväärset nõrgalt meie ilukirjanduse toodangus, milline asjaolu põhjustas õigustatud ja osaliselt ka liialdatud etteheiteid meie seltskonna patriootiliselt häälestatud osas (K. A. H. ja Tuglase vaheline poleemika „Päevalehes“ 1921. a. ja G. E. L. etteheide kirjanikele Petõfi puudumise pärast meie lüürikute peres — „Päevalehe“ samas aastakäigus).

Eetilised loosungid püüti tõsta uuesti kõrgele 1920. ja 1921. aastal „Tarapita“ lipu alla koondunud kirjanike poolt. — Kuid kahjuks kujunes „Tarapita“ ühiskondlik-kultuuriline opositsioonivaim vaid seltskondlike ja ühiseluliste väärnähtuste ülespaisutatud mahaarvustamiseks, ja selle eetilise rünnaku õletuleleegid kustusid sama kiiresti kui süütusid. Liikumise kokkuvarisemise põhjuseks oli nähtavasti asjaosaliste eneste seesmine jõuetus ja sügavamate ideeliste aluste puudumine. Üldiselt peab aga ütleva, et eetiline põhitoon pole kunagi puudunud eesti kirjanduses, kuigi see iseseisvusaegses kirjanduses on nõrgenenud ja avaldunud reljeefsemalt vaid üksikute toodangus (Visnapuu, Tammsaare, teatud määral ka Suitsu ja Underi juures).

Viimasel ajal püütakse tõsta uuesti kilbile sotsiaal-eetilisi printsiipe. Ilukirjanduselt nõutakse elu teenimist. Ilukirjandus tahetakse muuta ühiskonda mõjustavaks teguriks. Nõue ise on nähtavasti importeeritud

Nõukogude-Venest ja sihhib ilmselt tendentsikirjanduse, kui mitte ütelda otstarbekirjanduse poole. Arvestades meie poliitiliste ja sotsiaalsete oludega, ei saa põhimõtteliselt eitada ühiskondlike probleemide käsitlemist sotsiaal-eetiliselt seisukohalt. Lasub ju kunstil — esijoones aga just ilukirjandusel — suur vastutus rahvuse mentaliteedi kujundajana. Eriti suur peaks olema see vastutus väikerahva ilukirjandusel. Ja kirjanikud — need rahva vaimuga võitnud pojad, kes suudaks oma toodanguga aidata kaasa riikliku Eesti ühiskondlike ideaalide püstitamisele; riigi ühtluse mõiste kasvatamisele; uue, kogu rahva eluhuvidele baseeruva vaimsuse loomisele — oleks teretulnud meie sompunud ühiskondlikus elus.

Tuleb aga nentida kahetsusega, et meie kirjanikud, kes häälekalt propageerivad elulähedust ja sotsiaal-eetiliste printsiipide orjamise vajadust — on aitanud kaasa kõigele muule, mitte aga rahvusliku eneseusalduse süvendamisele ja eesti ühiskondliku elu tervendamisele.

Vaadeldgem tähelepanelikumalt meie nn. orbiitlaste ja põhjakaarlaste ilukirjanduslikku toodangut. Millised põhimõtted presideerivad nende keskealiste „noorurite“ raamatuis?! Kerkib tahtmatult küsimus: kas siis „sotsiaalselt mõtleva inimese kaasaelamis-, tahte- ja kirepinge“ (nagu seda defineerib Jaan Kärner!) peab väljendumata ilmingimata selles haiglasel pahempoolitsemises ja internatsionaalitsemises, millest tulvil meie „elulähedaste“ senine toodang. Kui juba aastate eest Barbarus (kes küll ei kuulu ametlikult „elulähedaste“ leeri!) ühes rahvustunnet mõnitavas luuletises karjatas hüsteeriliselt: „mul pole tallitunnet nagu neljajalgtsel“ — siis oli see veel kuidagi inimlikult arusaadav ja seletatav sihiliku „épatéz bourgeois“ tahtega ja snobistliku bravuuritsemisega. Kui aga eluläheduse apostlid, Schüts, Jürna, Vallak, Metsanurk ja suurelt osalt ka August Jakobson — tähistavad peamiselt erandlikke, pessimistlikke elunähtusi, ühiselu eitavaid külgi ja selle kõrval veel puhtakujulist degeneratsiooni; kuulutavad „uue, sotsiaalse maailma sündi“ ja võideldes agaralt „töötava vaesuse eest“ püüavad jõudumööda õiendada arveid selle „saagiahne kodanlusega“, siis tuleb küll küsida: mis kasu on eesti rahval niisugusest kirjandusest?... Mis kasu on eesti rahval niisugusest kirjanduslikust elulähedusest, kus tegelasiks on vaid laadakaupmehed, kerjused, uulitsatüdrukud, joomarid, mängijad, kehalised ja vaimsed degenerandid ja muud kutselised allakäijad elus?! Kas need Maksim Gorki põhjatüübid peavadki siis aitama püstitada uusi, iseseisva väikerahva elunõudeile vastavaid ühiskondlikke ideaale?... Vaevalt küll. — Pigemini jätab küll „õilissotsialistliku rahvakasvataja“ Metsanurga elulähedane olla tahtev, tegelikult aga küll elukaugesse soovere idealismi eksisklev toodang 90% meist lugejaist täiesti külmaks. Ja kõigi nende Klaos'te, Taavet Soovere'de, Kindralipoegade, Raudma'de, Arraste'te ja teiste tüüpide metsanurklik hingesugulus muutub pikapeale tüütavaks.

Teised „uue sotsiaalse maailmasünni“ kuulutajad — põhjatüüpide ja autorite eneste „elulähedaste“ suude läbi — äratavad paremal juhtumil vaid kaasatunnet autorite tendentsis ja osaliselt ka ebateadlikkus sihilikkuses ekslevate isikute vastu. Teatud määral lepib August Jakobsoni talent. — Ehkki ka seal taotellakse peamiselt tänapäeva elu kontraverse näitamist

(tegelaste ja aine valikul) — jääb Jakobson üldiselt ikka rippumatuks tendentsist. Kui aga Jakobson pööras selja senisele ainestikule ja tähistas võimsa töösangari tüübi ärkamisaja koidikult — romaanis „Töö algus“, siis arvustati romaan „elulähedaste“ poolt (Metsanurk) otsekohe literaarseks.

Silmitsegem aga pealiskaudsemaltki „elulähedaste“ möödunud aasta toodangut. J. Schütsi luuletiskogu kannab laiažestilist pealkirja — „Maha rahu“, mis peab nähtavasti (kirjaniku arvates!) viitama rünnakumeeluolulisele novaatorile. Sisus valitseb aga ilmne tendents „läbi töötavate tänavate“. Tegelikult kõneleb aga ka Schüts oma „uue sotsiaalse maailmasünni“ kuulutamisel sama sektori ulatuses tööliskonnast mööda, kui tegid seda tosina aastate eest „tarapitlased“, tõstes pateetiliselt häält töölisliikumise halvamisest. Ometi on J. Schüts (vaatamata tema poolt nii lugupeetud tendentsile ja poosikothurnidele) väljapaistvamaid ja mehelikumaid talente meie lüürikute nooremas generatsioonis. Seepärast on tõsiselt kahju, et see kirjanik eluteenimise suurt ja õilsat otstarvet näeb sellises vildakas perspektiivis.

Peab aga küll tähendama, et kõigi meie „elulähedaste“ uusrealistide pilk ei ulatu kohviku suitsurõngaste vahelt meie tööliskonna argielu muredeni. Küll on aga see pohempoolitsemine ja internatsionaalitsemine samasugune moehaigus, nagu olid mõni aasta tagasi „oxfordi püksid“ ja inglise piip meie noorte moesnobile juures. Selle tõve batsill on aga kantud meie kirjanduslikule rindele juba aastate eest — „Clarté“ kolmandat internatsionaali õhkuvailt lehekülgedelt ja prantsuse elupõgeniku Henri Barbusse'i ideede maailmast.

Kuid vaevalt on küll lugejal põhjust tunda ärevust mingi doktrinäärse, süsteemikindla internatsionaalitsemise pärast meie uusrealistide pahempoolsuse rinde toodangus. Seda seal ei leidu. Küll aga leidub seda rohkem meie ühiselu pahede ülespuhutud mahaarvustamist — ilma igasuguse distantsi võtmiseta autorite poolt, ja „uue sotsiaalse maailmasünni“ kuulutamist — poosi nimel, või jälle boheemlase blaseerunud „sinise nädalapäeva“ meeolus. Sellest on saanud aru nähtavasti ka Hans Pöögelmann, kui ta meie riigi 15. aastapäevaks virutab „Leekides“ ühte patta kogu meie ilukirjanduse, õiendades nende „neetud sotsiaaläraandjatega“ arveid täisverelise kommunisti stiilirõveduses.

Ei saa aga siiski pigistada silmi kinni tõsiasja ees, et see moevooluline pahempoolitsemine meie ilukirjanduses võõrutab kodumaise ilukirjanduse lugemisest veel kaaluvama osa meie niikuinii vähearvulisest lugejaskonnast, ja sellest on kahju. Kui lugeja möödunud aasta ilukirjandusliku toodangu lehitsemisel satub M. Jürna novellikogule „Ärigeenius“, siis mõjub autori rinnutsi arvete õiendamine meie ühiselu väärnähtustega lugejale sama tagasitõukavalt, nagu massinimeste „rahvuslike togude“ terminist kubisevad ajalehe joonealused. Ja kui lugeja veendub, kui võrd vabalt käitub Peet Vallak novellikogus „Omakohus“ meie argielu õiguslike normidega, siis vaevalt ta hakkab soovutama seda raamatut oma tuttavaile.

Ei sisenda ka põrmugi lugemisindu August Jakobsoni novellikogu „Kotkapoeg“, kus autor tänapäeva eluraskustemiljöö peaaegu loomutruu läbilõike kõrval — serveerib lugejale jällegi ohtral käel degeneratsiooni ja

elu kontraverse. Küll aga äratav lugeja usaldust ja huvi kirjaniku isiku ja ilukirjandusliku toodangu vastu säärane võimas töösangeri tüüp, nagu on seda Toomas Andrukson A. Jakobsoni romaanis „Töö algus“. Ehkki Toomas Andruksoni uudisajanduse eluraskustest väärastatu jõuga läbimurdva tüübina tundub kohati liiga optimistlikult nähtuna — on romaani faabula ometi täiel määral eluline. Ja Andruksonide raugemata töövisadusele ja vähenõudlikkusele isiklikus elus võlgnemegi tänu, et soodsa ajaloolise momendi saabudes suutsime luua omariikluse ja hakata kujundama oma elu omal maal.

Nende ridade kirjutaja on kaugel tõekspidamisest, et hinnata ilukirjanduse väärtust esijoonest kõlbla sihi, õpetliku sisu ja muude koolilugemiku täitematerjali väärtuste järgi. Kuid samal määral on ka kindel, et kirjanduslike pannode maalimine ainult agulite räpasemaist urkaist ja põhjatüüpidest ei mõju ei esteetiliselt ega eetilisel. Ja lugejaskonna enamikule mõjub selline ainevalik ja käsitlus vaid eemaletõukavalt. Olles objektiivne tuleb ütelda, et isegi „orbiitlaste“ poolt paljumõnitatud esteedi Tuglase novell „Popi ja Huhuu“ pakub eetilisel tunduvalt rohkem kui meie sotsiaal-eetikute enamiku toodang. Seepärast oleks küll viimne aeg, et meie ilukirjanduse eluläheduse praktikud teostaks 180° pöörangu oma teoste faabulate, tegelaste, stseenide ja lahenduste valikul. Ja kui juba kõneldakse elu teenimisest, siis ometi õpitage seda elu tundma ka tema positiivseis avaldusis.

Vaadatagu ometi lahtiste silmadega meie ümbritsevat realiteeti. Kas ei leidu meie põllumeeskonnas ka praegusel kongressitamise ja moratooriumide ajastul küllalt tüüpe, kes teevad oma halli, vaevarahket tööd andumusega ja sangarliku visadusega?! Kellel jätkub usku isiklikku kordasaatmisvõimesse ja oma rahva tulevikku. Kes ei poliititse ega oota anuvalt ainult riigi abipakkuva käe sirutust, vaid kes kannavad hädaldamata oma kohustisi riigi, perekonna ja ühiskonna vastu. Kas ei leidu meie tööliskonnas isikuid nii maal kui linnas, kes pole küll „klassiteadlikud“ selle sõna moodsas mõttes, aga kes teevad oma igapäevast tööd sipelgalise usinusega? Kas ei leidu meie ametnike hulgas küllalt neid, kes ei vehkle küll kaasa kongressidel ja aktsioonitoimkonnas, kuid kes on äärmiselt nõudlikud eneste vastu oma peale võetud kohustuste täitmisel? Ja isegi meie paljusõimatud poliitikategelaste hulgas on tegelasi, kes ei kõlksuta küll suuri isamaalisi sõnu paraadidel ja muudel koosviibimistel; kes ei õngitse ka omale poliitilist menu massi ees ainuüksi lubaduste küllussarve vastustustundetu tühjendamise, vaid kes täidavad oma õlule võetud kohustisi vaikselt, kuid tõelise riigikodaniku vastutus- ja õiglustundega.

Need tagasihoidlikud, vähesõnalised igapäeva elu töömehed ongi need karüatiidid, kes kannavad meie riiki ja ühiskonda ja omas vähesilmapaistvas elus ja töös vääriks täiel määral seda, et nende põrm eluvõitluse tundmatu sõdurina maetak võiduvärava alla. Selleks võiduväravaks peaks kujunema meil ilukirjandus. — [Ja selle asemel, et jäädvustada vaid aguli joodikute- ja degenerantide prototüüpe — osutuks kindlasti palju tänuväärsemaks ülesandeks, tähistada nende, ülalmärgitud hallide töömeeste olemasolu võitlust ja ühiskonda edasiviivat tööd.

Ka meie vabadussõda, see viimaste sajandite heroilisem heitlus eesti rahvuse olemasolu ja saatuse iseseisva määramisõiguse eest pakuks tänuväärt materjali ilukirjanduslikuks toodanguks. Kuid nagu mainitud ülal — vabadusvõitlus on otse usumatult nõrgalt kajastunud meie ilukirjanduses. Ja meie kirjanike mentaliteeti selle rahvusliku suurheitluse suhtes tõlgitseb Albert Kivikas romaanis „Ristimine tulega“, kus autor püüab tõendada, et minnes vabadussõtta ta lootnud leida sealt heroilisust ja leegitsevat isamaaarmastust, ent polevat leidnud midagi peale loomaliku surmahirmu. Nii võib väita ainult see, kes omab vähe sõjakogemusi.

Võib olla, et vabadussõja suurromaanil ilmumiseks oli seni takistuseks ka ajaline distant. Nüüd aga, millal eeloleval hilissügisel täitub 15 aastat vabadussõja algusest, peaks see ajaline distant juba võimaldama õige perspektiivi leidmist. Seda tõendavad osaliselt Albert Kivikagi viimasel ajal siin-seal perioodilisis väljaandis ilmunud novellid vabadussõja aineil, millised juba tunduvalt objektiivsemad varemini ilmunuist.

Siirdudes positiivsemate eluavalduste käsitlele kujuneks meie ilukirjanduski ühiskonda edasiviivaks ja organiseerivaks teguriks, selle asemel et mürgistada noorsoo hinge ainult elu eitavate külgede esiletoomisega ja Venest pärandatud hüpertroofilise mahaarvustamismaaniaga. Kirjanduse kultuurpoliitiline mõju ei tohi avalduda ka sapise, kuid selle juures seesmiselt siiski täiesti jõuetu materialistliku determinismi levitamises, millise maailmasuhtumise isaks meie moodsas ilukirjanduses tuleb pidada Gustav Suitsu.

Kui eesti rahvas on suutnud iseseisvuse kestel ohverdada nii palju oma piskust kultuurkapitalina ilukirjanduse edendamiseks, siis on eesti rahval ka moraalne õigus nõuda, et ilukirjanduski peaks aitama kaasa meie riikluse ja ühiselu edenemisprotsessi toetamiseks. Kui eesti rahvas moodustab oma poliitiliselt tõekspidamistelt võrdlemisi homogeense ühiku, olles 70% ulatuses kodanlise maailmavaatega, siis poleks põhjust meie kirjanikelgi pidada heaks tooniks ainult poliitilist pahempoolitsemist ja radikaalitsemist. On ju ometi kindel, et üheks ilukirjanduse vähehoetavuse kardinaalpõhjuseks on see haiglane, jõuetu enesepiitsutamine, või jälle sapine deterministi mentaliteet ja viimasel ajal sotsiaal-eetiliste loosungite kilbi all nii moodsaks tehtud tendentsi pahempoolsus, millist on levitanud oma teostes meie kirjanike tooniandev osa. Ja nii kaua, kui meie kirjanikkond jääb oma teostes tegelaste valikul ja aine käsitlel endistele positsioonidele — pole kahtlust, et lugejaskonna harvad read hõrenevad veelgi.

Arvestades meie geopoliitilist asendit, rahvaarvu vähesust ja kihihuvilist killunemist, tuleb põhimõtteliselt pooldada isegi rahvuslikku tendentsikirjandust, kui seda kannab jõuline talent, kirjaniku seesmine takt ja oskus teha sisu usutavaks ja ekspressiivseks. Ja kui meil leiduks niisugune võimas, aatelistest rahvuslusest läbiimbunud ilukirjanduslik talent, nagu on prantslastel Maurice Barrés, siis oleks see meile nii teretulnud. Pidades silmas aga seda, et meie proosakirjanike noorema generatsiooni juures nii innukalt praktiseeritav erandlike elunähet käsitlemine aine valikul on suurelt osalt tingitud ka kirjandusliku talendi kitsapiirilisusest, siis ei annaks rahvuslik tendentsikirjandus meil (oleviku talentide harras-

tusel) lähemas tulevikus vist küll kuigi kunstipäraseid tulemusi. Vahest ainult August Jakobson võiks teostada siin silmapaistvat. Kuid see teadmine ei peaks vähendama põrmugi kirjanike suurt vastutust rahva mentaliteedi kujundajana. Ja siin võiks korda saata suuri asju enne kõike just aine valikul ja käsitlel.

Kui meie luuletajate peres on Henrik Visnapuu, kelle mitmepalgelises loomingus kohatise naiseliku abituse ja siia-sinna haaramiste kõrval pulseerib võrdlemisi tugevalt rahvuslik tuiksoon, siis meie proosakirjanike hulgas ei leidu praegusel korral ainustki, keda ses suhtes võiks kõrvutada Henrik Visnapuuga. Jakobson on alles kujunemisel ja „Töö alguse“ puhul annab mõningaid lootusi. Ja A. H. Tammsaare suur ja siiras talent lahas tab ummikusse jooksnud elunähtusi oma psühhoanalüütilise kirurgi noaga liiga detailselt, sünteesi andmata, mõjudes sellega meie lugejaskonna enamikule pessimistlikult.

Eesti rahva enamik ootab aga igatsusega aega, millal kirjanikud, kes oma teoreetilistes sõnavõttudes püüavad tõsta kõrgele sotsiaal-eeetilisi printsiipe ja teha suuri sõnu elu teenimise vajadusest — ka tegelikult omas loomingus hakkavad käima oma teoreetiliste loosungite järgi. Sest elu teenimine ei seisa ju ainult laiapintslitõmbeliste žaanripiltide maalimises aguli öökülgedest ja ühiskondlike väärnähtuste valgustamises följetonisti päevakaja kõverpeeglis; ei seisa ka selles haigluseni paisunud vemmeldamismaanias, mis viimasel ajal erilise teravusega avaldub meie näitekirjanduses ja mis tõeliselt on vaid haiglane, masohhistlik enesepiitsutamine — rahateenimise motiividel. Elu teenimise suurt ja üllast otstarvet täidab väga halvasti seegi moodne pahempoolitsemine ja revolutsioonitsemine, millist peetakse heaks tooniks meie kirjanike peres juba enam kui tosin aastaid. Sest olles võõras eesti rahva enamiku arusaamistele ja tõekspidamistele, ei suuda selle potents äratada isegi mitte pöögelmannide lugupidamist Naroova taga.

Seniks aga, kui meie kirjanikud ei rakendu eesti elu teenimisele — selle sõna õiges tähenduses — tuleb meil ikka jälle sõnada ühes Eevalt Viskel'iga: „Ja kui meil seni tuli oma kirjanikele hüüda — tulge alla ja aidake meid! — tuleb meil nüüd hakata neile karjuma — tulge sealt mood-sast alt üles ja aidake meid!“

Tuues esile neid mõtteid, mis liikunud kildudena meie seltskonna mõtleavas osas juba aastaid — ei mõtle nende ridade kirjutaja kirjandusliku võhikuna mitte pretendeerida toodud mõttekäigu ja seisukohtade ilmeksimatusesele. Ei mõtle ka soovitada meie ilukirjandusele mingi sihiliku kodanlike ideoloogia propaganda teenistusse rakendumist. Küll oleks aga tere-tulnud, kui meie kirjanikkond lööks kaasa omas loomingus täiel rindel meie poliitilise ideoloogia tervendamisele ja uue, rahvuslusest läbi imbu-nud ja laiu rahvahulki haarava riikliku ideoloogia loomisele.

Juhan Viigant.

MEIE USUND JA ÜHISKOND, KRISTLUS JA BALTLUS, JUHID JA MASS.¹⁾

Oma loenguil ja kirjutisis olen korduvalt käsitelnud kahe näiliselt teineteisele nii võõra teadusala — mütoloogia ja sotsioloogia — paralleelseid uurimisülesandeid ja -tulemusi: üliloomulik maailm on loodud maise elu eeskujudel ja analoogial (vt. näit. minu „Eesti rahvausundi maailmavaade“, lk. 108 jj.). Primitiivses miljöös väljendub inimese samaväär-sustunne loodusega ja veresuguluse teadvus ühelt poolt hõimu-kommuuna idees, teiselt poolt animistlik-manistlikus maailmavaates. Ühiskondliku elu areng ja isiku osa paisumine isegi kuni juhiks ja valitsejaks kajastub samuti ühelt poolt riigi ja kuninga idee, teiselt poolt polüteistliku maailma-vaate süvenemises. Ning monoteismiga käsikäes idaneb maisegi maailma-riigi idee.

Muidugi ka eesti usundi eriilme on mõistetav ainult meie ühiskondliku elu omapärasuste tagapõhjal. Olen valgustanud seda oma uurimisis esmakordselt täie järjekindlusega. Seitsesada aastat orjaaega ja sellele vastav hingelaad on vajutanud meie usundile oma kõige iseloomustavama pītseri, mida ei saa olematuks salata. Kuid minu teostele on järgnenud nii naiivid arvustised (vt. E. Kirjandus 1932, lk. 572 jj., 1933, lk. 95 jj., Deutsche Literaturzeitung 1933, lk. 453 jj.), et tunnukse, nagu oleksid kitsed tahtnud kärneriks hakata: mulle heidetakse nimelt ette ülearust olude ja miljöo rõhutamist, tuntakse hirmu sotsiaalse värvingu puudutamise pärast ja kaheldakse, kas selline käsitlusviis on üldse teaduslik, ah, veel enam — kurdetakse, et ma tegevat liiga baltisaksa „kultuurikandjaile“! Kui ma näit. muinaseesti positiivse nõidus-u su arengu negatiivseks sortsimiseks ja kuntsitamiseks kirjutatan just meie orjaaja olude arvele, siis hõisatakse baltlaste leerist lapsikult vastu, et mitte ainult meil, vaid mujalgi leiduvat negatiivselaadilist nõidust. Nagu ma ei teaks, et nõiakunsti rakendatakse otse üldinimlikult vaheldumisi küll positiivseks, küll negatiivseks otstarbeks! Kuid selles ep küsimus seisabki, mispärast meil eesti uuemas usundis on pääsnud võrratult valdava-maks just negatiivne nõidus, milline ühekülgne suund paistab terava vastuoluna silma juba kas või näit. (teistes oludes elanud!) soomlaste nõidususuga võrreldes? Ja seda vastuolu ei oska ega tahagi härrad arvustajad mitte millegagi seletada!

Just niisama pole kaugeltki ainult mütoloogiline, vaid suurel määral ka sotsioloogiline probleem meie usundi teine suurküsimus: mispärast puuduvad meil jumalad? „Looduse“ poolt väljaantavas „Eesti rahva ajaloos“ lk. 165 olen juba märkinud, et siin on tegu niihästi meie vaimulaadi kui ka ühiskondliku elu rahvuslikema joonega: meie esivanemate demokraatlik mentaliteet ei tükkinud vallutama ega vajanud valit-

¹⁾ Kuna kroonutoetusel ilmuvad ajakirjad keelduvad avaldamast minu ebakroonulikke kirjutisi, siis palun ERK-ilt ruumi alljärgnevaile „tsenseerimata“ ridadele.

sejaid ei siin ega teises ilmas; meie elavad ja surnud „vanemad“ olid ainult veelgi „paremad“ teiste väarikate keskel, ei mitte maised „kuningad“ ega üliloomulikud „jumalad“. Baltlasile selline seletusviis muidugi ei meeldi. Nemad (ja kui paljud meie endigi hulgast!) leierdavad siiamani veel vana aprioristlikku väidet, et meie usund ja kogu meie kultuur oli enne sakslaste tulekut lihtsalt nii madal ja algeline, et sakslusele ja kristlusele võlgne me õieti puha. Meie viimase aja teaduslik uurimistöö on purustanud sellisel seisukohal ometi igasugu aluse ja on jõudnud just risti vastupidiseile tulemusile: eksitus on kõnelda meist kui „noorest“ kultuurirahvast, meie jõuline viikingiaeg on väljaspool kahtlust ja osutab meie eeldusi juhtivale kohale Baltikumis, sakslaste tulek ei ole rikastanud, vaid sootu allapoole kiskunud meie kultuurilist tasapinda, kuigi esialgu (orduajal) on jatkunud veel endist jõukust ja loomingupotentsi. Ja kui ajaga meie majanduslik ja kultuuriline tasapind tõepoolest järjest langes, siis just tänu baltlaste loodud olustikule.

Meie paganusaja lõppsajandite miljöö selgub meile järjest enam ja ilmutab suhteliselt kõrget kultuuritaset. Lähikäimine Skandinaavia, Vene ja Vene kaudu koguni Bütsantsiga oli niivõrd elav, et tunti üsna hästi nende maade kultuuri ja vaimumaailma. Ei ole kahtlust, et tunti ka naabrite ühiskondlikku korraldust ja usuelu, nende õiguslikke ja eetilisi norme, tunti nende kuningaid ja jumalaid. Kui aga neid kõiki pimesi omaks ei võetud ega moekaubana impoteeritud, siis ei järelda see kuidagi meie kultuuri madalust, vaid just tugevat omapära ja sellist taset, mis suutis teadlikult valida ja enesele kohandada ainult sobivat. Eriti ilmekalt avaldub see suhtumises ristiusule. Sakslased on aina uhked sellele, et nemad meid on kristianiseerinud, kuid ammu oleks juba aeg lõplikult tunnustada kreeka-katoliku kiriku ja vene misjonäride prioriteeti: kristlik maailmavaade, isegi legendid ja kombed koos terminoloogiaga olid meile tuttavad juba enne sakslaste tulekut. Kuid meie panteismi kalduv looduse ja esivanemate usund oli selleks küllalt elujõuline, et mitte vabatahtlikult võõrmõjudele alistuda või koguni oma sisemisse põdurusse surra. Me ei tohi liiati unustada, milline „kristlus“ see õieti oli, mida pakkusid meile paganuse asemele „parema“ kaubana saksa barbaarsed ristisõitjad. Keskaja katoliiklik kristlus oli ju ise kah paganust täis ja õige madalaks degenerereerunud demonoloogia oma igasuguste vaimude, kuradite ja nõidade süsteemiga analoogiliselt maisele vürstikeste, rüütelite, munkade ja muude hirmuvalitsejate süsteemile. Kõrvu voogtide, komtuuride, vasallide ja kõigi sotsiaalsete orjastajate kihiga taheti orjastada ka meie rahva vaimu kuradikeste ja igasuguste demonite ülemkihiga. Selline ühiskondlik kui ka usuline ideoloogia oli meile võhivõõras ja vastuvõtmatu. Sajandite sotsiaalne ja usundiline opositsioon ühes paganliku maailmavaate elujõulisena püsimisega ei tähenda meil kaugeltki mitte rahva rumaluse ja ebaususe kütkeis olekut, nagu armastavad seda baltlased ja meie oma kiriklased kooris kudrutada, vaid osutab kõrge omakultuuriga rahva passiivset vastupanu ihu ja vaimu närbutamisele. Ja kui lõpuks tõsikristlik maailmavaade haaras

meilgi suured hulgad oma hõlma, siis tõesti-tõesti mitte balti härraskiriku ega umbkeelsete vaimulikkude tõttu, vaid eestlaste eneste eestvõttel, nagu see ülemaaliselt avaldub alles vennastekoguduste elustkeelduva liikumise näol meie kõige elukeelvalmal orjaajal.

Nagu baltlased arvavad toonuvat meile 13. sajandil ristiusu, niisama uhkustavad nad teiseks sellega, et järgnevate sajandite jooksul nad on andnud meile ka kogu lääneeuroopalise kultuuri läbi saksa keele vahetalituse. Kahjuks on see osalt õige, kuid siingi nad hindavad oma teeneid tublisti üle. Kõigepealt juba baltlaste eneste kultuuriline tase pole seisnud kunagi kes-teab kui aukartustärataval järjel, vaid on põdenud ikka välist hiilgust ja sisemist toorust. Mis võib veel alandavamalt olla baltlaste kultuuritusele kui lihtne kõrvutamine: samal ajal, kus orjuses ägav maarahvas jaksab säilitada ja isegi edasi arendada hiilgavat luuleloomingut, ei ole baltlased sajandite jooksul peaaegu midagi nimetamisväärset vaimukultuuri alal suutnud luua! Ka ei ole meie talurahvas isegi teoorjusest vabanemise järele vahenditult saanud lugeda ei Homerooseid, Dantesid, Shakespeare'isid, ei sakslaste eneste Goethesidki mitte, pole saanud tutvuda ei Sokrateste, Kopernikuste, Newtonite, ei sakslaste eneste Kantidegagi mitte baltlaste sõbralikul ja abivalmil vahetalitusel, vaid alles hiljaaegu omaenda hulgast võrsunud äratajate pingutusel. Mitte balti parun ega papp, vaid eesti kõster ja külakoolmeister on pannud põhja meie uuele kultuurelule, kusjuures baltlaste segavat mõju ja meie oma kadakasakslust tuleb koguni kahetseda ja kaotada, niisama nagu peame püüdma vabaks saada saksa keele eestkostmise alt oma välissuheteski.

Kuid kõige selle juures ma ei ütle ühtki halba sõna baltlastele. Saan aru nende soovist säilitada oma positsioone ja hooldada meid endiselt. Tunnustan nende võitlusosavust, organiseerumisvõimet ja distsipliini. Isegi eeskujuks sean neid ühes asjas: nagu nemad suhtuvad meisse ja võitlevad meiega, niisama tehkem meie nende endiga. Kuni neil ei ole vähimatki austust ega heatahtlust meie vastu, ei tarvitse ka meil olla mingit kompromissi nendega. Kui aga rahvuslasena kedagi või midagi rünnata, siis esmajoones siiski mitte baltlasi, vaid neid äraandjaid meie eneste hulgast, kes pimesi või teadlikult on rakendunud meile vaenulike jõudude teenistusse, kui ka üldse seda moonakavaimu ja rikutud karakterit, mida orjaaeg meile endile on pärandanud: need on meie elu hädaohtlikemad halvajad ja kriisitajad. Ja tõsist meelehärma tekitab, et isegi meie nn. „rahvuslik“ liikumine ärkamisaja müüdavuslugudest kuni tänapäeva junkurlikkuse ja valitsemiskombinatsioonideni on tumestatud nii pahatihti rahvuslikult enam kui kahtlase udukattega või lausa ebarahvusliku musta-maski-poliitikaga. Sellega ent oleme jõudnud ühtlasi meie tänapäeva kõige hellemale küsimusele: meie rahvuslike juhtide probleem, nii poliitiliste kui kultuuriliste, see on meile saatuslik. Mitte paragrahvid ega välised vormimuutused ei paranda meie elu, vaid inimesed, kes tõlgitsevad paragrahve ja annavad vormile sisu. Ja kui mass, olgu vabadussõjalaste, kõiksugu kroonultpumpajate, töötute, ulaharitlaste või mõnel muul kujul kuulutab

kurja meie siserahule ja arenguteele, siis on see enne kõike ärateenitud umbusalduse-avaldus meie seniseile juhtidele ja sellest kostab järjest kategoorilisemaks kasvav nõue, et vajame paremaid juhte, ausamaid, sisukamaid ja võimelisemaid juhte, kes vääriavad usaldust, austust ja küünevad massile eeskujuks.

Oskar Loorits.

POLIITILISEST ANTROPOLOOGIAST.

Poliitiline antropoloogia! Ei tahaks nagu uskuda, et selline antropoloogia on võimalik. Kuid tegelikult on ta olemas, isegi mitte enam noore, vaid juba esimesi õisigi ajava taimena — Saksamaal. Eks püüa ju Saksamaa praegused võimukandjad — natsid — oma poliitilisi tõekspidamisi põhjendada antropoloogiliselt, oma tegelikke samme õigustada saksa tõulise omapära ja iseärasusega? Kõigil on vast värskest meeles, kuidas A. Hitler saksa arstkonna esindajaid jutule võttes kinnitas, et ainukeseks suureks ja väärtuslikuks inimtõuks olevat „saksa tõug“. Alles see ju oli, kui Saksamaal tekkis uus šovinistlik kultuurisuund, algas rahva tõuline sortimine, kusjuures suurt osa mängisid „aaria tõu“ ja „saksa vere“ mõisted, — olgugi, et antropoloogidel on ammu selge, et kõnelda aaria tõust ja saksa verest on sama absurdne, kui kõnelda blondist sõnastikust või pika-pealisest grammatikast...

Sakslaste uus „teadus“ on väärsünnituslik kurioosum, mis tekitab lõbusat naeru, kuid mis on samal ajal tegelikku elu küllalt traagiliselt mõjutanud ja võib veelgi mõjustada, seepärast olgu talle pühendatud siin mõned read.

Mis on siis poliitiline antropoloogia?

Poliitilise antropoloogia esimeseks iseärasuseks on see, et ta haarab endasse kogu saksa rahva ja naaberrahvaste ajaloo — selleks, et lõpmatuseni ülistada „saksa tegusid“ ja näidata teiste rahvaste mitte-midagi-olemist. Viimaste väärtusi ja suursaavutisi, mida kuidagi ei sõandata surnuks vaikida (näit. prantslaste kultuuri), „seletatakse“ sellega, et nende loomisel „ei ole germaanlaste veri puudunud“. Väga tüüpilisteks, otse resümeeerseteks sellelaadilistest kirjutistest on W. Kruse' omad (1929. a.). Poolakate kohta kirjutab ta: „Poliitilise korralduse ja kõrgema kultuuri võimeid ei ole nad oma senises ajaloos igatahes veel mitte ilmutanud. Ainult seal, kus saksa talupojad ja saksa käsitöölised asusid, on olnud silmapaistvaid edusamme...“ Madjareist kirjutab sama autor: Madjarid pole mingit iseseisvat kultuuri loonud, mis teistele külgetõmbejõudu osutaks... Mis neil kultuurilist on, seda võlgnevad nad peamiselt sakslasile.“ Soomesugu rahvaist kirjutab Kruse: „Riigi on neist ainult need loonud, kes elavad Soomemaal, nende kultuur on aga erakordselt tugevasti mõjustatud sakslasist, kellele nad ka kehaliselt ja vaimselt palju lähemal on kui madjaritele ja idasoomlasile (!! J. A.). Ning selline jonnakas fantaasia, tõsiasjade mittetundmine ja mitte-tunda-tahtmine lõpeb tavaliselt omapärase poliitilise *credo*'ga: sakslaste „õigus“ ja „püha üles-

anne“ olevat sakslasilt „röövitud“ maa-alade tagasivõitmine ja naabrite resp. „barbarite“ allaheitmine...

Teiseks ja ühtlasi kõige olulisemaks poliitilise antropoloogia põhi-jooneks on kinnitamine, et ainult põhja tõug olevalt kultuurivõimeline ja et sakslased olevalt tüüpilisemaid põhja tõugu rahvaid — „ilusad, blondid, täis kõige õilsamat ja uhkemat iseteadvust“. „Kultuuri selles mõttes nagu meie seda mõistame, on ainult ja ükski põhja tõugu inimene suutnud luua“ (O. Hausser, 1925). „Järjekindel, puhas ja väärtusiloov saksa elu areng on võimalik ainult põhja tõu vere ja vaimu alusel“ (H. Günther). „Pea meeles, et sa oled sakslane, et sa oled põhja tõu esivanem!“ (D. Gerhart). Kõikjal, kus sakslased olevalt segunenud „teist tõugu“ inimestega, algavat langus, kultuuriline tagasimine. „Ungari sakslus on põimenduse villi ja oleks seda edaspidigi, kui mitte viimasel sajandil, eriti 1848. aastast alates, just kõige andekamad ei oleks üle läinud ungarlasteks... Seetõttu ta on palju kaotanud oma loomisvõimest, mida ta varem ajal nii silmapaistval määral omas... Ka katoliku sakslased on uuemal ajal sageli segunenud võõraverelistega ja seega oma tüübi ning loomisvõime kaotanud“ (O. Hausser). Saksa poliitilised antropoloogid ei suuda mõista, kuidas see on võimalik, et prantslased kui lühipealine rahvas on suutnud nii kaua ja pidevalt evida poliitilist võimu ning ootavad, kuidas niisugune „paradoksaalne looduseeksperiment“ küll peaks lõppema. Kui aga sakslased olevalt Ruhri okupatsioonivägede seas näinud hulgaliselt blondjuukselisi prantsuse ohvitseri ja allohvitseri, siis vangutanud nad kurvalt pead...

Kuidas on põhja tõu väärtusega ja selle suhetega sakslastesse lugu tõeliselt? Esiteks: ei ole sugugi tõestatud ja õige, nagu oleks ainult põhja tõug ainukeseks kultuuriloojaks. Sageli tõendavad faktid hoopis vastupidist. Siin piisaks vahet ainsast näitest: Loode-Saksamaa, Hesseni ja osalt Preisimaa — maa-alad, kus põhja tõu element paiguti kõige suurem Saksamaal, on kultuuriliselt, geniaalsete inimeste rohkuselt kõige vaesemad; Kesk- ja Lõuna-Saksamaa ning Austria — piirialad, kus inimtõugude segunemine on olnud kõige intensiivsem, on kultuuriliselt mitmekordselt silmapaistvamad. Või on saksa praegusel poliitikuil kultuurist tõesti teisugune arusaamine kui teistel eurooplastel? Teiseks: sakslased ei ole üldiselt kuigi suurel määral põhja tõu esindajad. Teatavasti iseloomustab põhja tõugu inimesi muu seas pikk, sihvakas kasv, pikapeasus, kitsanäosus ja blond juuks. Kuidas on nende tõuelementide rohkusega saksa rahva juures? Sakslaste kasv on alla 170 sm, nii siis võrdlemisi väike; sakslased on ülekaalus lühipealised (46,6%), pikapealisi on kõigest 4,3%; sakslased on üldiselt madalavõitu (laiavõitu) näoga, näoindeksi olles 84,1, mis kaugeltki ei küüni põhja tõugu rahvaste (rootslaste, inglaste, islandlaste) näoindeksini, mis on 90 ümber; blondide % ei ole sakslaste juures samuti kuigi suur, pealegi ei ole ainult põhja tõug blondjuukseline. On ilmne, et poliitiliste „antropoloogide“ põhjatõutamine ei ole millegagi põhjendatud.

Muidugi ei jää neile endilegi need vasturääkivused tähelepanematuks, ja sellest siis uue „teaduse“ kolmas põhialus: ole sa tõuliselt kes sa oled, kui oled aga sakslane, oled õige inimene. „Meil ei ole tõeliselt põhjust neist saksa vendadest, kes on alpi verd, see-

tõttu vähem lugu pidada, se n i k a u a kui nad püüavad olla ja jääda headeks ja tublideks sakslasteks“ (D. Gerhart). Vaadeldes suurte sakslaste antropoloogilisi tunnuseid, selgub, et need ei lange sugugi ühte selle pildiga, mis me endale põhja tõust peame looma. Me teame näit., et juba Widukind ja Heinrich Lõvi, suured Saksimaa hertsogid, olid tumedad, samuti olid Luther'il, Goethe'l ja Beethoven'il tumedad silmad ja juuks, Kant'il ja Schiller'il, Beethoven'il ja Bismark'il laiad koljud. Juba vanasaksa kuningaist oli mõni kasvult lühike ja jässakas. Fr. Schubert, Menzel ja R. Wagner olid õige väikese kasvuga, Lutheril, Schubertil, Beethovenil ja Nietzsche'l olid „slaavi“ või „alpi“ näod... Kui me seega korrelatsiooni kehaliste ja vaimsete tunnuste vahel seni valitsenud tõuteooria mõttes ei tunnusta, siis ei tarvitse meil veel mitte eitada, et meie „põhja“ ehk „germaani alltõug“ vaimselt... „lõunapoolsest“ alltõust ja sellest võrsunud segarahvastest neilt või teistelt iseärasusilt erineb...“ (W. Kruse). Nii siis, ikkagi, kõige kiuste: teised on segarahvad, sakslased on „puhtad“ ja moodustavad siiski omaette tõu, mis teistest erineb. Need erinevused olivat vaimset laadi ja — nüüd algab tuttav laul sakslaste vaimsest ja kultuurilisest üleolekust jne.

Metodoloogiliseltki on poliitiline antropoloogia seega väga huvitav teadus, kuna ta võimaldab tõestada seda, mida sa tahad ja nii, kuidas sa tahad... Millised oleksid tulemused, kui kõik rahvad hakkaksid sellist antropoloogiat harrastama?

Juhan Aul.

II ÜLEMAAILMSE VÄLIS-EESTI KONGRESSI PUHUL

26. juunil astub „Estonias“ kokku II üleilmiline Välis-Eesti kongress, mis töötab kujuneda kõikide aegade suurimaks ja laiaulatuslikumaks väliseestlaste kogumiseks ja koosviibimiseks.

Kuna Välis-Eesti küsimus on sisuliselt õieti Eesti rahvuse küsimus, siis lubatagu siin paari reaga peatuda.

Kõige enne tuleb konstateerida, et emigrandid, ükskõik kust nad pärit ja missugusesse rahvusse nad ka ei kuuluks, säilitavad mõne põlve kestes omal uuel kodumaal oma rahvuslikku omapära. See assimileerumine, kokkusulamine võõrrahvaga, ei ole aga sugugi ühtlane ja oleneb kõige suuremal määral sellest, millise rahvusliku kultuuri ja omapärasusega on emigrandi emamaa. Ei ole õige vaade, et kõrge kultuuriga rahvas ei assimileeru nii ruttu kui madalamal kultuuril seisev rahvas: hoopis vastupidi, tihti denatsionaliseeruvad just võrdlemisi kõrgel kultuuriastmel olevad rahvused palju kiiremini (näit. sakslased, rootslased, taanlased USA-s) kui kultuuriliselt mahajäänud rahvused (hispaanlased, itaallased, kreeklased, hiinlased, samas USA-s). Mis on selle nähtuse põhjuseks, ei kuulu käesoleva kirjutuse valdkonda, siin märgime ära vaid eestlaste rahvuslikkuse, natsionaliteedi säilitamise tegurid ja selle avaldusvormi eeloleva II Välis-Eesti kongressi puhul.

Eesti kuulub riikide hulka, mille liikmed kõige rohkem vahest 2—3

põlve jooksul on võõrsil elanud (Venemaal) ja kes selle tõttu ei ole veel denatsionaliseeritud. Analüüsime veidi selle põhjuseid.

Need ideaalid oma rahvusest ja riiklikust olemasolust, millega lahkusid mõnedkümnend aastad tagasi emigrandid Eestist, on praegu teostunud täiel määral, mitmel alal isegi ületades endisi kõige julgemaid lootusigi. Emigrant elas alatises kontaktis oma kodumaa sündmustega, ta süda rippus endiselt Eesti asja küljes ja jälgis seda suurima huvi ja tähelepanuga. Kuid kaugus ja muud välised asjaolud olid siiski küllalt mõjuvad selleks, et ta ettekujutises Eestist tekkisid lüngad ja tühjad kohad, mida on võimeline kõrvaldama vaid kodumaa nägemine. Ja kui sellele juurde lisada veel ülemaailmne majanduslik surutis, mis piiras väliseestlaste elu, kes ikka veel ei olnud lõplikult kohanenud uue kodumaa vaimuga, siis hakkas Eesti paistma ikka rohkem ja rohkem heledamas valguses, mis lõppeks kujunes sooviks, kord jälle külastada oma kodumaad, mille küljes oli ta tuhandete juurtega kinni. Nii tekkiski ilus nähtus rohkearvulise Eestit külastavate väliseestlaste kujul, kes on rahvuslikus ja rahvusriiklikus mõttes üks väärtuslikumaid rühmitusi meie hulgas, kuigi meie ametlikud ringkonnad ei näe seda veel hästi mõistvat.

Kuid loodetavasti osatakse varsti ka seal vääriliselt hinnata seda suurt tähtsust Eesti rahvusriikluse mõtte arendamisel, levitamisel ja kindlustamisel üle maailma, mis on seoses kogu Välis-Eesti asjaga ja väliseestlastega. Elav huvi, vaimustav meeleolu ja moraalne julgustus ja kindlus, mis järele jättis esimene Välis-Eesti kongress, lubavad oletada, et ka eelolev teine kongress ei toimu mitte vähema hoogsusega ega vaimustusega.

Väliseestlasile, pioneeridele Eesti riikluse, rahvuse ja kultuuri levitamistööle üle maailma aga meie parem tervitus II ülemaailmse Välis-Eesti kongressi puhul!

J. Maide.

KODUMAINE RINGVAADE.

Mida tahab rahvas?

Möödunud on rahvahääletus, mille tulemusi oodati suure põnevusega. Rahva otsus on langenud. Rõhuva enamusega on riigikogu poolt esitatud põhiseaduse muutmise eelnõu tagasi lükatud.

Mida tähendab see otsus ja mis saab edasi? Kujunenud seisukorda on ajakirjanduses mitmeti hinnatud, on püütud ka näidata mõningaid lahendusi, kuid nii olukorra hinnanguist kui ka väljavaateist ei paista selgust.

Üks asjaolu tohiks aga täiesti selge olla: põeme praegu rasket riigikriisi, ehk teisiti väljendatult — põeme riikliku mõtlemise, kaine mõistuse ja usalduse kriisi. Selles mõttes kõneleb rahvahääletuse tulemus selget keelt. Rahval kogunud laialdane meelepaha ja rahulolematuse erakondade, riigikogu ja valitsuse tegevuse suhtes ühelt poolt, majanduslikust surutisest

põhjastatud kibedus teisalt, omapärase „rahvavabaduse“ eest võitlejate roosate ja punaste ning koguni riigivastaste rinne kolmandalt poolt — kõikide nende tegurite ühistöö tulemuseks on rahvahääletuse tagajärg.

Jättes vaatlusest kõrvale punase rinde tegevuse, mis püüab saavutada eesmärgi, millel pole Eesti rahvusriigiga midagi ühist, väärib tõsist tähelepanu Eesti kodanluse reaktsioon möödunud hääletamisel. Samal ajal kui pahempoolne rinne hääletas põhiseaduse muutmise vastu otseselt kuul, avaldasid kodanlised vastuhääletajad, s. o. umbes pool vastuolijatest, oma rahulolematust praegustele riigijuhtidele, erakondadele, riigikogule, valitsusele, lisaks veel rahuolematust ei-tea-mille ja ei-tea-kelle vastu, ühesõnaga rahulolematust praeguse seisukorra vastu.

Et rahva laiaades hulkades oli juba pikema aja jooksul kogunud väga palju rahulolematuse sappi meie riigi praeguse

valitsemisviisi vastu, selle kohta olid meie poliitikategelased kuni viimase ajani hämmastamapanevalt pimedad. Rahulolematu aga oli juba massiline, ning ühtlasi oli nii riigikogu ringkondade kui ka valitsuse kogu viimase aja tegevus otse ideaalne propaganda nende endi vastu. See valitsevatele ringkondadele vaenulik meeleolu levis kui nakkushaigus, nii et tähendati õigusega: Vabadussõjalastel ei maksakski end nii äärmiselt pingutada vastupropaganda tegemiseks, riigikogu ja valitsus oskavad oma eelnõule vastupropagandat teha paremini, kui kõik teised kokku...

Nii tulebki rahvahääletuse tulemust mõista. See ei olnud niivõrd aktiivse vastutõotamise tagajärg, kui praegusest valitsemisviisist pahandatud rahva tunde väljendus. Rahvahääletus kujunes seega mitte kaineks seisukohavõtuks põhiseaduse muutmise eelnõu kui juriidilise küsimuse, kui seaduseelnõu suhtes, vaid tundeist juhitud usu- ja usalduse küsimuseks. Mitte mõistuslik kaalutus, vaid sümpaatia ja antipaatia tunded otsustasid möödunud rahvahääletuse.

See asjaolu on mõtlemapanev. Sest antipaatia-tunde väljendamisega on küll saavutatud vastuhääletajate poolt teatud eneserahuldus, sellest aga ei järgne midagi kindlat küsimuse positiivseks lahenduseks. Kõikidel vastu-olejatel võib olla igaljuhul erinev arusaamine sellest, kuidas tuleb küsimus positiivselt lahendada, ühine on neil ainult eitamine, mahategemine. Kuigi sotsialistid hääletasid vastu, ei ole kõik vastuhääletajad sotsialistid, niisamuti tuleb loogika põhjal tunnistada, et kaugelki kõik kodanlised vastuhääletajad ei tarvitse veel vabadussõjalaste usku olla, kuigi vabadussõjalased olid vastuagiteerijateks.

Nõnda vaadatult ei andnud rahvahääletus sugugi selget vastust küsimusele: mida tahab rahvas? Rahvas avaldas küll oma meelepaha, kuid väga paljudel, sisuliselt diametraalselt erinevatel põhjustel, nii et ülesehitavat kava sellest meelepahast veel ei järgne.

Selles peitub praeguse sisepoliitilise seisukorra tõsidus. Rahvas on killustunud meie riigi juhtimise küsimuses mitmesse eri leeri, kes üksteisele vaenulised, kes üksteist ei usalda. Rahva enamus nõuab riigi juhtimise reformi, kuid on võimetu seda teostama — puudub tar-

vilik ühismeel küsimuse jaatavaks lahendamiseks.

Juba eelmine rahvahääletus näitas kindlalt — kui tahame oma riigi reformi teostada, peavad vähemalt rahvuslikult mõtlevad kodanlised eestlased selleks ühise keele leidma. Vastavate rühmituste taktilistele kaalutlustel pole aga seda seni kahjuks teostunud — jõurühmad on eelistanud üksahaaval, eri lipukirjade all tulle minna. Kuigi ühiselt soovitud põhiseaduse parandamine sellejuures võib kannatada.

Niisuguste jõukatsumiste keerises on praegu meie riigi. Need on rasked ajad. Kuid need heitlused on meil nähtavasti paratamatud, et lõppeks selguks parem valitsemiskord, mida vajame nii tungivalt. Sellistes heitlustes lasub raske vastutus võitlusrinnete juhtidel, kes peavad suutma rahvale selgelt näidata eesmärki, kuhu peame riigielus jõudma, ja teed, kuidas seda saavutada.

Möödunud rahvahääletus näitas, et rahva hulgas valitseb laialdane rahulolematu praeguse valitsemisviisi vastu, laialdane umbusaldus praeguste riigijuhtide vastu. Väga paljude poolt tahti rahvahääletuse kaudu lihtsalt näidata, et soovitakse midagi uut praeguse korra asemel. Mida nimelt uut, seda ei tea tihti need soovijad isegi.

Seda aga peavad teadma juhid. Eriti need, kes tahavad olla rahulolematute masside koondajateks, kes rahva rahulolematuse põhjal rahvaliidumist korraldavad. Need juhid peavad teadma, et rahvas ootab sisulisi uuendusi, eriti majandus- ja sotsiaalelu korraldamise alal. Peale selle peavad need juhid teadma, et meie riik eriti tungivalt vajab uuendusi eesti rahvuslike nõuete ja kultuuriliste ülesannete teostamiseks. Nende sisuliste uuenduste kohta peab olema rahvajuhitidel selge seisukoht. Neis küsimustes on vaja selgeid ja konkreetseid põhimõtteid. Paljad lõöklauselid veel riiki ja rahvast ei päästa.

Praegune olukord nõuab kõigepealt rahvajuhitelt, nii vanadelt kui uutelt, kindlat ja konkreetset vastust: mida nad tahavad? Ainult ebamääraste lõöklausetega rahvast üles kütta ja vaenulistesse leeridesse ajada, et siis rahva rahulolematusest endale profiiti lüüa, oleks rahvuslikult seisukohalt kuritegu.

Ed. Sahkenberg.

Ilmub 10 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 2.—, poolaastas Kr. 1.20

Vastutav ja tegevtoimetaja: *Edg. Kant.*

Toimetuse liikmed: *E. Ein, V. Nõges, Ed. Poom, Ed. Roos, Ed. Sahkenberg, L. Sepp, H. Tammer.*

Väljaandja: *Eesti Rahvuslaste Klubi.* Tartu, postkast 140.

G. Roh'ti trükk, Tartu 1933.

K./M. J. PUHK & POJAD

Tallinna, Põhja puiestee 21. Telefoni keskjaam 426-40.

S U U R V E S K I :

Nisu- ja rukkipüülijahud: „Eesti parem“, „Kalev“, „Sampo“, „manna“, kaerahelbed „K.-H“, „Kalev“ jne.

T A L L I N N A O S A K O N D

Estonia püestee 19. Tel. 427-55.

Suurveski saadused. Õli-, raua- ja koloniaalkaubad. Autoosad, kummid jne. Dunlop-reketid ja tennisballid.

A U T O D E E S I N D U S

Autotöökojad Põhja püestee 21.

Chevrolet, Buick, GMC, Cadillac etc.

O S A K O N N A D

Tartus,	Valgas,	Tapal,
Narvas,	Rakveres,	Abjas,
Pärnus,	Paides,	Võhmas.
Viljandis,	Petseris,	

VÄLIS-EESTI ALMANAK

ilmub 4 korda aastas ja sisaldab:

Sõnumeid Välis-Eesti organisatsioonide tegevusest. Sõnumeid väliseestlastest. Kirjutusi tähtsamatelt Välis-Eesti ja Kodu-Eesti seltskonna ja poliitika tegelastelt jne.

— VÄLIS-EESTI ALMANAK'I korrespondentide võrk üle maailma. —

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja tellimise hind aastas on kodumaal Kr. 1.50 ja välismaal üks dollar.

VÄLIS-EESTI ALMANAKI TOIMETUS JA TALITUS
TALLINN, VANA-POSTI 8, või POSTKAST 100.

„EKS-MAJA“

(asut. 1866. a.)

Suurim Eesti ühistegeline kindlustusettevõte.

Toimetab:

tule-, elu-, murðvarguse-, klaasi- ja kodulooma
kindlustusi.

Soodsad tingimused, kindel vastutus, õiglane kahjude likvideerimine.

Juhatus ja peakontor: Tallinn, Lai t. 1, omas majas.

Kontor: Harju t. 29, Tallinna Majaomanikkude Pangas.

Osakonnad: Tartus, Viljandis, Valgas, Rakveres ja Petseris.

J. KREE

PUUVILJA KAUPLUS

TALLINN
SAIAKANG 5 OMAS MAJAS
KÖNETR. 429-17

MÕUK SUUREL JA VAIKESEL ARVUL

Pilseni, Müncheni,
Eksport Pilseni õlu

Karastus-
joogid:

Karamel

Mesi-sekt ja Solo-sekt, Sidruni-
sooda, Limonad, Selters ja Fa-
chingeni vesi, Keedetud mõdu.

JOOGE AINULT

KOHVI

MÜÜGIL KÕIGIS ÜHISKAUPLUSTES.

Ar 933P
ERK.

EESTI TÖÖS ON EESTI TULEVIKI!

KALEVID

**PUUVILLASED
RIIDED**

**SIID
KUNSTSIID**

NIIDID

A-S

KREENBALT

HIND 25 SENTI.